

Oponentský posudek na magisterskou diplomovou práci Kláry Modlitbové

Název práce: **Genderový rozměr náboženství a spirituality: Případová studie výzkumu spirituálního vnímání pražských studentů a studentek**

Posudek vypracovala: Doc. PhDr. Blanka Knotková-Čapková, Ph.D.

Bc. Klára Modlitbová si za **téma** své práce zvolila genderovou analýzu dotazníku, který vytvořil výzkumný tým Psychologického ústavu AV ČR. Cílem dotazníku bylo zkoumání spirituality z hlediska subjektivního prožitku na vzorku 1498 studentů a studentek. Volbu tématu považuji za velmi užitečnou a vhodnou – v českém prostředí se při zkoumání spirituality dosud využívala genderová metodologie jen v malém počtu studií, a stejně tak se zase oblasti spirituality věnuje jen minimum feministických analýz.

V **Úvodu** autorka inzeruje použití kvalitativních i kvantitativních metod ve své práci. Kvantitativní metody mají prověřit, zda (a nakolik) dotazníky obsahují „výroky korelující s obrazem femininity a maskulinity či nikoliv“ (str. 7); o kvalitativní výzkumné metodě autorka říká, že má jít o „genderovou analýzu náboženství jako celku v našem kulturním kontextu a následně genderovou analýzu dotazníku spirituality...“ (ibid.). Zatímco druhý bod (analýza dotazníku) je jasný a v práci do jisté míry naplněn, je první bod – genderová analýza náboženství jako celku – formulován příliš široce (a v rámci práce i nesplnitelně), jeho náplň není zcela zřejmá ani dále z textu; u obhajoby by tedy bylo vhodné, aby autorka vysvětlila, co tím míní a nakolik (a kde) to bylo v práci naplněno.

V **teoretické části** práce autorka správně začíná vysvětlením základních pojmů, s nimiž nadále pracuje. K různým konceptualizacím náboženství a jeho možných podkategorií načetla dosti odborné literatury, což se pozitivně projevuje v prvních podkapitolách, konkrétně 2.1-2.5 (hlouběji by ovšem mohl být vysvětlen pojem androgyna, zejména v náboženském kontextu, a upřesněn pojem patriarchy v souladu se současnými feministickými teoriemi, např. Ch. T. Mohanty). Pokud jde o druhou část teoretického oddílu, má bohužel z hlediska kvality zpracování spíše sestupnou tendenci. Za hlavní problém zde považuji, že autorka čerpá převážně z publikací souborného, ba učebnicového charakteru; převažují citace z Renzetti a Currana či vyučujících katedry, což je sice milé, ale nedostačující. Poslední tři podkapitoly mají spíše konspektový charakter a zásadně v nich chybějí klíčové práce feministické teologie (zahraniční autorky jsou uváděny především v sekundárních odkazech, pokud vůbec). Je to zarážející zejména vzhledem k tomu, že jednou z deklarovaných metod (nebo spíše cílů?) práce má být i „genderová analýza náboženství jako celku“. Zdařile zde (i dále v textu) autorka využívá zjevně pečlivě prostudovaného textu Jany Opočenské z r. 1995, její pozdější práce však už využity nejsou. V **bibliografii** chybí například text Opočenské v rámci kolektivní publikace *Obrazy ženství v náboženských kulturách*, jehož nevyužití v práci vzhledem k tématu dosti překvapuje. (Bibliografie má ostatně i další nedostatky – není zde např. uvedena publikace Malory Nye, na niž se přitom odkazuje na str. 37.) Za chvályhodnou považuji autorčinu snahu čerpat příklady i z jiných náboženských systémů,

nicméně příklad zahalování muslimek (str. 25) je jako ilustrace somatizované nadvlády poněkud zjednodušený.

V **empirické části** je třeba ocenit, že autorka přistoupila k časově náročným vybraným matematicko-statistickým metodám, jejichž výsledky prezentuje v přehledných tabulkách a grafech. Otázkou ovšem je, k čemu tato zjištění vlastně vedla. Autorka konstatuje, že u některých otázek se genderový rozdíl projevil, u jiných (jmenovitě je uvádí) méně či nikoliv. Celková interpretace těchto případů však nové poznatky vlastně nenabízí a vrací se de facto k původní tezi, že preference respondentů/ek jsou konstruované procesem socializace. Na straně 79 autorka velmi trefně upozorňuje na propojenost biologie a tělesnosti se sociálně kulturními faktory (i když by se zde hodily nějaké odkazy na feministickou literaturu). Předtím však na str. 49 uvádí, že pokládá „za důležité diskutovat o tom, zdali je psychologicko-individuální rovina spirituality, oproštěná od religiozity i mocensko-institucionální roviny náboženství, záležitostí pro všechny jedince univerzální nebo nikoli“. V kontextu argumentace však není jasné, jak by k tomuto oproštění se (zejména při uplatňování konstruktivistického paradigmatu) mohlo dojít – toto by autorka mohla u obhajoby vysvětlit. V Závěru na str. 90 už se pouze opakuje, že zůstává otázkou, zda „je spiritualita něčím, co nalezneme nezávisle na sociálních a symbolických strukturách či nikoliv“.

Kvalitativní (do jisté míry diskursivní) **analýzu textu dotazníku**, formulovaného týmem Psychologického ústavu, považuji za velmi dobrý nápad. Autorka zde rozebírá jejich konceptualizaci genderu (str. 47-48), správně si všímá kulturně podmíněných formulací (i dále v textu), androcentrického diskursu i genderově nekorektního jazyka (str. 52 a dále). Poukazy na androcentrické vyjadřování velmi zdařile propojuje s teoretickým pojetím Jany Opočenské (str. 53 a 54). Autorčiny charakteristiky některých otázek dotazníku jako androcentrických mi však nejsou zcela jasné, prosím, aby je u obhajoby blíže vysvětlila; jedná se o otázky 3, 8 a 14 na str. 56 a otázku 23 na str. 57. Pro interpretaci této části textu by pak měly být klíčové kapitoly 3.4.1 a 3.4.2 (Výpovědi a pojetí femininity/maskulinity). Zde však autorka argumentuje stále jen v rovině socializace, což je sice důležité, ale dle mého názoru pro analýzu spirituality nestačí; velmi by se zde hodila archetypální analýza, z níž je okrajově jmenována jen (z feministického hlediska problematická) publikace Roberta Blye *Železný Jan*. Místo argumentačního uchopení konceptů maskulinity a femininity autorka na str. 59 uvádí: „... pokud danou výpověď označím za mužskou, říkám tím implicitně, jaké jsou mé subjektivní představy o mužích a ženách“. Je sice chvályhodné, že se autorka snaží zohlednit vlastní pozicionalitu, ale v odborném textu nelze tímto způsobem obejít nutnost argumentu.

Po stránce **stylistické a jazykové** je práce spíše průměrná, prospěla by jí důkladnější autoredukce (četné chyby v interpunkci, ne vždy správné jazykové vazby).

Celkové hodnocení: Volbu tématu považuji v českém kontextu za velmi užitečnou pro obor genderových studií i pro další obory (zejména psychologie a teologie). Vytčený úkol byl vzhledem ke kombinaci více druhů metod dosti náročný. Klára Modlitbová prokázala na některých místech velmi dobrou práci s odbornou literaturou i schopnost propojovat teorii se zkoumaným materiálem, neplatí to však o textu jako celku. Kvalita řešerše se v různých

částech textu také liší, nestejnou úroveň vykazuje i stránka interpretační, i když zde je patrné pečlivé úsilí a promýšlení. Přikláním se k hodnocení **dobře**.

V Praze, 9. 9. 2011